

Tizimli-vaziyatli yondashuv

Reja:

- 1.Sistema to'g'risida tushuncha va ularning klassifikatsiyasi*
- 2.O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyoti bir butun ijtimoiy-iqtisodiy tizim sifatida.*
- 3.Menejmentda tizimli yondashuv.*
- 4.Menejmentda vaziyatli yondashuv.*

Tizimlar to'g'risida tushuncha va ular klassifikatsiyasi.

Moddiy dunyo juda ko'p tizimdan tashkil topgan. Tizim - «sistema» so'zi grekcha bo'lib qonuniy jixatdan bir-biriga boglangan ko'plab unsurlarning ma'lum bir yaxlitligini ifodalaydi. Unsurlar - murakkab yaxlit narsaning tarkibiy qismidir.

Tizim nuqtai nazaridan karalganda ishlab chiqarish axborot aloqalari bilan birlashsa kibernetika tizimini tashkil etadi. Tizim unga kiruvchi va narsalarda ifodalanuvchi moddalar sifati va xolati bilan xaraqterlanadi, boshqa tizimlar bilan o'zaro ta'sir natijasida mavjud bo'ladi, ya'ni doimo xarakatchan, o'zgaruvchan xususiyatga egadir.

Xarakat - bu materiyaning mavjud bo'lish usulidir. Dunyoda xarakatsiz materiya va materiyasiz xarakat mavjud emas. Xarakat faoliyat, energiyani ifodalaydi.

Bizni urab turgan tabiat ma'lum tizimni yoki birikmani, jismlar bog'liqligini tashkil etadi, bu yerda jism deyilganda barcha moddiy xaqiqat, yo'ldo'zlardan tortib atomlar, efir zarrachalarigacha tushuniladi.

Demak tizim - bu jismlarning tabiatini belgilovchi tarkibiy unsurlardan tashkil topgan birikmasidan iborat.

Bog'liqlik - obyektiv dunyoning eng muxim xususiyatlaridan biridir. Bog'liq mavjudligi tufoyli dunyo xodisalarining betartib yigindisi emas, balki qonuniy xarakat jarayonidan iboratdir.

Tizimlar turli shakllarga egabo'ladi. Turli-tuman bo'lishiga qaramay, ularni shartli ravishda quyidagi turlarga ajratish mumkin: texnikaviy, texnologik, biologik, tashkiliy, iqtisodiy va ijtimoiy tizimlar.

Tizimning xar bir turi o'zining aniq vazifalariga ega:

- ◆ texnikaviy tizim, uskunalar majmuining o'zaro bog'liq yigindisidan, shu jumladan orgtexnika, EXMdan iborat (bu korxonaning ishlab chiqarish kuvvatlaridir);

- ◆ texnologik tizim qonun-koida, meyor, standartlar yigindisi, marketing xizmatidan iborat;

◆ tashkiliy tizim ishlab chiqarish jarayonni amalga oshirish, mexnat resurslaridan maqbul ravishda foydalanish, boshqaruv tashkiliy tizimlarini yaratish uchun imkon beradi;

Texnikaviy, texnologik va tashkiliy tizimlar birgalikda iqtisodiyotni boshqarishning tashkiliy-texnikaviy jixatlarini ta'minlaydi.

◆ Xalq xo'jaligining iqtisodiy tizimi xam ishlab chiqarish, xam ayirboshlashda yo'z beruvchi barcha xo'jalik, moliyaviy, tashkiliy jarayonlar birligini ifodalaydi. Iqtisodiy tizim boshqaruv tizimini qayta qurishda o'zluqsiz va maksadli jarayonni aks ettirib, barcha boshqa tizimlar faoliyati samaradorligiga katta ta'sir ko'rsatadi. Shu bilan birga, boshqa tizimlar xam iqtisodiy tizimga o'z ta'sirini utkazishi mumkin. (masalan, ijtimoiy tizim).

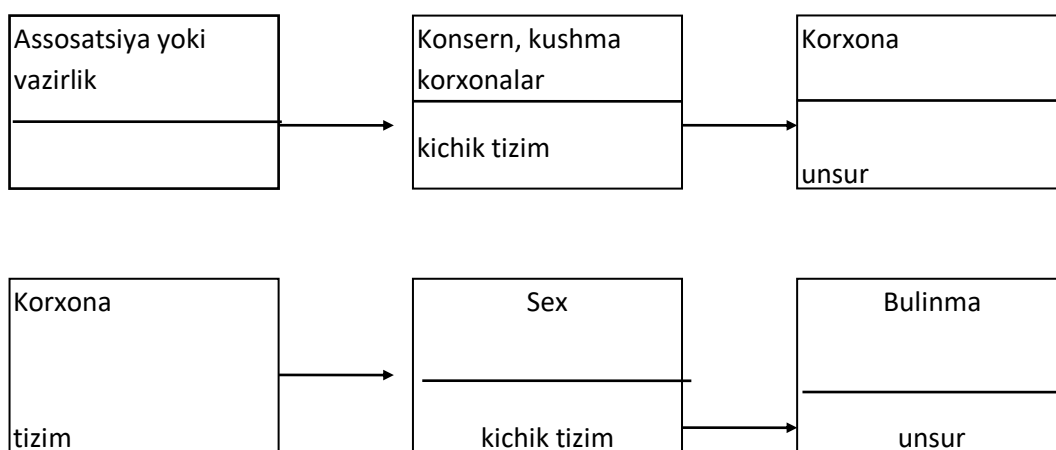
◆ ijtimoiy tizim iqtisodiy tizim bilan birga iqtisodiyot maksadlarini belgilaydi, boshqaruvning tamoyil va uslublarini shakllantiradi, ya'ni iqtisodiyotni boshqarishning ijtimoiy-iqtisodiy jixatlarini ifodalaydi. Xozirgi davrda iqtisodiyotda ijtimoiy o'zgarishlar amalga oshishi, boshqaruvda demoqratianing asoslari kengayishi, xamkorlikning yangi shakllari yaratilishi, bozor munosabatlariga utilishi, butun xalq xo'jaligi tarkibi qayta kurilishi bilan bog'liq ravishda ijtimoiy tizim ahamiyatliiyati ortib bormoqda.

Xar bir tizim unsurlari doimo o'zaro ta'sir ostida bo'lib, bu jarayon tizim unsurlari urtasidagi bog'liqlik vositasida ifodalanadi. Shunday qilib, unsr- bu xar bir tizim tarkibini tashkil etuvchi qismdir. Texnikaviy tizim unsrlari urtasidagi bog'liqlik moddiydir, masalan, avtomobil dvigatelingkrivoshin-shatunli mexanizmi moddiy jixatdan bir-biri bilan bog'liq turli qismlardan iboratdir. Ijtimoiy-iqtisodiy tizim unsurlari urtasidagi bog'liqlik axborot aloqalaridir. Axborot tizimi sifatida urganiluvchi ishlab chiqarish murakkab ijtimoi-iqtisodiy tizimdir.

Inson eng muxim va faol unsur bo'lgan ijtimoiy-iqtisodiy tizim asosini ijtimoiy, jamoa, shaxsiy manfaatlar: siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiy, xuquqiy, mexnat manfaatlari tashkil etadi.

Ijtimoiy iqtisodiy tizimi ikki mustaqil kichiktizim - boshqariladigan va boshqariluvchi tizimlardan tashkil topgan. Kichik tizim - bu umumiy tizimning aniq belgilari bo'yicha ajralib turuvchi, o'ziga xos xususiyatlarga ega, tizimning boshqa unsurlari bilan bog'liq qismdir. Kichik tizimni butun tizim kulami va tarkibiga bog'liq ravishda mustaqil tizim sifatida xam urganish mumkin.

Agar korxonani yaxlit tizim sifatida taxlil etsak, u kichik tizimlar va unsurlari yigindisidan iboratligini kuramiz:

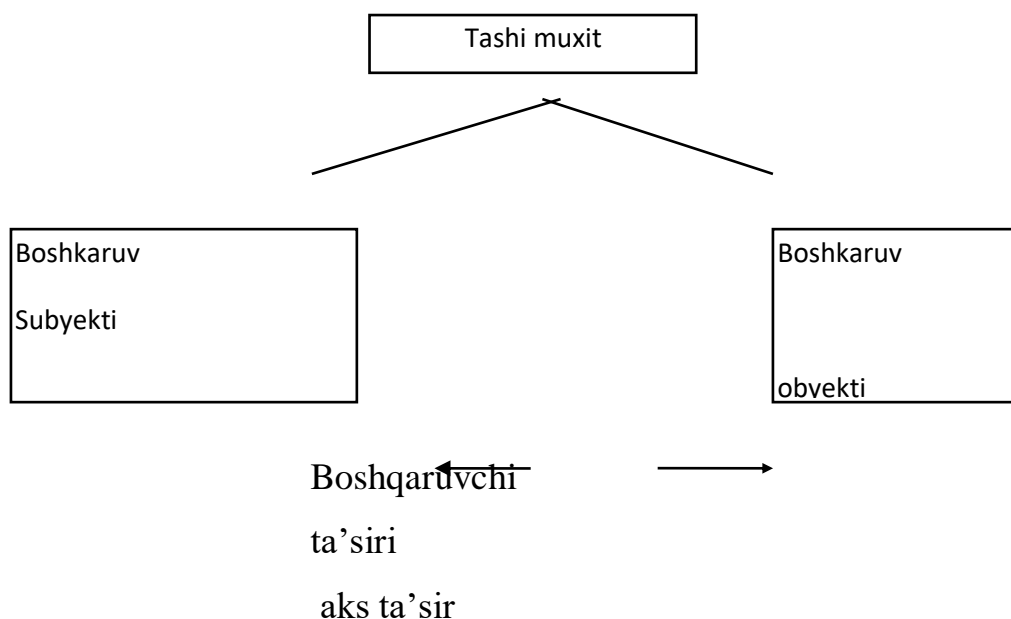

Demak, boshqariladigan tizim bir vaqtning o'zida boshqaruvchi tiim xam bo'lishi mumkin.

Boshqaruvchi tizimga korxonalar, konsernlarning boshqaruv jarayonini, ya'ni kishilar jamoasida ochik maksadda qaratilgan ta'sir etish jarayonini ta'minlovchi unsur va kichik tizimlari kiradi. Boshqariladigan tizimga korxonalar konsernlarning bevosita moddiy boyliklar yaratish va xizmat ko'rsatish jarayonini ta'minlovchi unsur va kichik tizimlari kiradi.

Moddiy tizim sifatida o'rganiladigan ishlab chiqarish ishlab chiqarish vositalari, sheningdek, mexnat predmetlarini tayyor maxsulotga aylantiruvchi ishlab chiqarish jarayonlari yigindisidan iborat.

Iqtisodiyotni boshqarish boshqaruv obyekti va subyektdan iborat yaxlit tizimni ifodalaydi.

Subyekt boshqaruv maksudlarini aniqlaydi va boshqaruv obyektiga bir maksadga yunaltirilgan ta'sir kiladi, shuningdek, o'zaro ta'sir natijalariga baxo beradi (boshqaruvchi ta'sir). Obyekt o'ziga utkazilgan boshqaruvchi ta'sirini qabul kiladi va boshqaruv subyektiga natijalar xaqida axborot beradi (aks ta'sir).

Iqtisodiyotni boshqarishda boshqaruv obyektleri - bevosita ishlab chiqarish jamoalari va aloxida ishlovchilardir. Ular mexnat faoliyati natijasida ishlab chiqarish moddiy unsurlari, mexnat qurollari va predmetlariga ta'sir etiladi.

O'zbekiston Respublikasi iqtisodiyoti yaxlit ijtimoiy iqtisodiy tizim sifatida.

O'zbekiston Respublikasi xalq xo'jaligi, korxonalar, birlashmalar, tashkilot, tarmoqlar va mintakalar murakkab, o'zgaruvchan, yaxlit ijtimoiy iqtisodiy tizim bo'lib, uning xar bir bo'g'ini ijtimoiy ishlab chiqarish va takror ishlab chiqarish, taksimot va iste'molning turli jarayonlarini amalga oshiradi, bir-biri bilan uzviy bog'liq va bir-birini tuldiradi. O'zbekiston Respublikasi xalq xo'jaligi iqtisodiy tizimdir, chunki mexnat va moddiy resurslar kushilishi natijasida moddiy boyliklar, shu jumladan, milliy daromad yaratiladi, shuningdek, jamiyat ishlab chiqarish kuchlarining kengaytirilgan takror ishlab chiqarilishi jarayoni yo'z beradi. Shu bilan birga, respublika xalq xo'jaligi ijtimoiy tizim xamdir, chunki

kishilar tomonidan yaratilgan tashkilotdir. Mexnat jarayonida kishilar o'zaro ijtimoiy munosabatda bir-birlari bilan o'zaro ta'sirda bo'ladilar, o'z faoliyatlari natijalarini ayirboshlaydilar. Demak, ijtimoiy munosabatlar subyektlari kishilardan, obyektlari esa ularning turli soxalardagi turli tuman faoliyatlaridan (ishlab chiqarish, fan, madaniyat, san'at va x.k.) iborat.

O'zbekiston Respublikasi xalq xo'jaligini boshqarish tizimi iqtisodiy, siyosiy, g'oyaviy, axloqiy, ruxiy va boshqa munosabatlar yigindisidan iboratdir. Ular orasida eng muximi iqtisodiy munosabatlardir.

Iqtisodiy ishlab chiqarish munosabatlari - bu barcha ustkurma munosabatlar asosida turuvchi va o'z salmogi jixatidan munosabatlar tizimida yetakchi bo'lgan, asosiy munosabatlardir. Shu sababli, respublika iqtisodiyotini qayta qurishning moxiyati ma'muriy munosabatlar ustunligidan iqtisodiy munosabatlarga boshqaruvning barcha darajalarida manfaatlarni boshqarish va kishilar manfaatlari vositasida boshqarishga utishdan iborat. Lekin mexnat jamoalari fakat iqtisodiy emas, balki ijtimoiy-siyosiy, mafkuraviy, xuquqiy vazifalarni xam bajaradilar. Demak, xalq xo'jaligi boshqaruv obykti sifatida murakkab, o'zgaruvchan ijtimoiy-iqtisodiy tizimdan iborat ekan.

Tarkibiy jixatdan respublika xalq xo'jaligi turli xil ishlab chiqarish unsurlaridan (ish joyi, sex, korxonona, konsern, tarmoq va x.k.) iborat. Iqtisodiyotning asosiy bo'g'ini - korxonadir. Korxonona (firma) o'z ish natijalari bo'yicha tulik javobgardir. Korxonona daromadlari butun mexnat jamoasi mexnati natijasi bilan uzviy bog'liqdir.

Iqtisodiyotni boshqarish tizimi ikki kichik tizimdan axborot oqimlari bilan bir tizimga boglangan ishlab chiqarish jamoasi va boshqaruvchilar jamoasidan iborat boshqaruv obykti va subyektidan tashkil topgan. To'g'ri aloqa yo'llari bo'yicha yuqoridan pastga boshqaruv buyruqlari, aks ta'sir yo'llari bo'yicha pastdan yuqoriga qarorlar baarilishi xaqida axborot yuboriladi.

Korxonona (firma) sex bo'linma, xizmat kabi unsurlarning o'zaro boglanmagan, tasodifiy birikmasi emas. U o'zi tashkil topgan unsurlarning korxonona tashkil etilishida ko'zda tutilgan maksadga erishish uchun o'ziga xos birikishdan iborat.

Korxonalar (firmalar) yirikroq ijtimoiy iqtisodiy tizim - tarmoq tarkibiga kiradi va uning unsuridan iborat bo'ladi, tarmoq esa o'z navbatida yaxlit tizim - xalq xo'jaligining tarkibiy qismidir (sxemaga qarang).

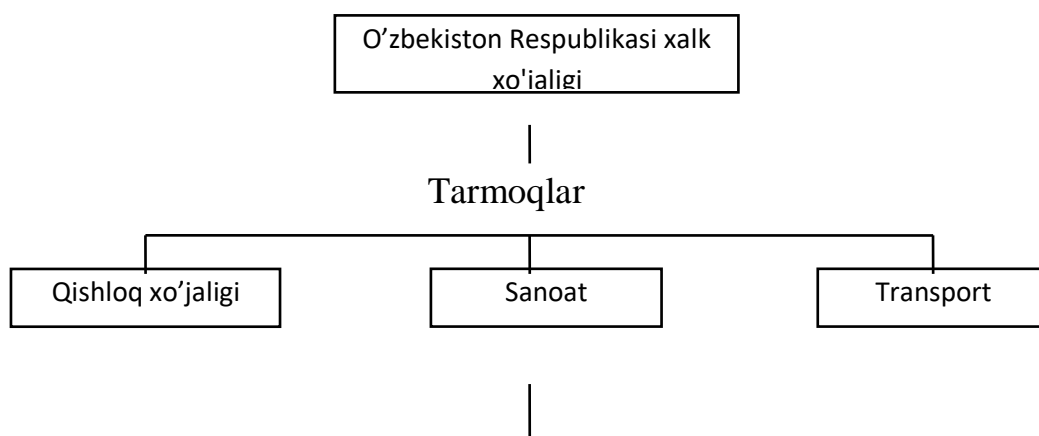
Shunday qilib, O'zbekiston xalq xo'jaligi yaxlit yirik tizim bo'lib, barcha tarmoqlarni xo'jalik yuritishning murakkab mexanizmiga birlashtiradi.

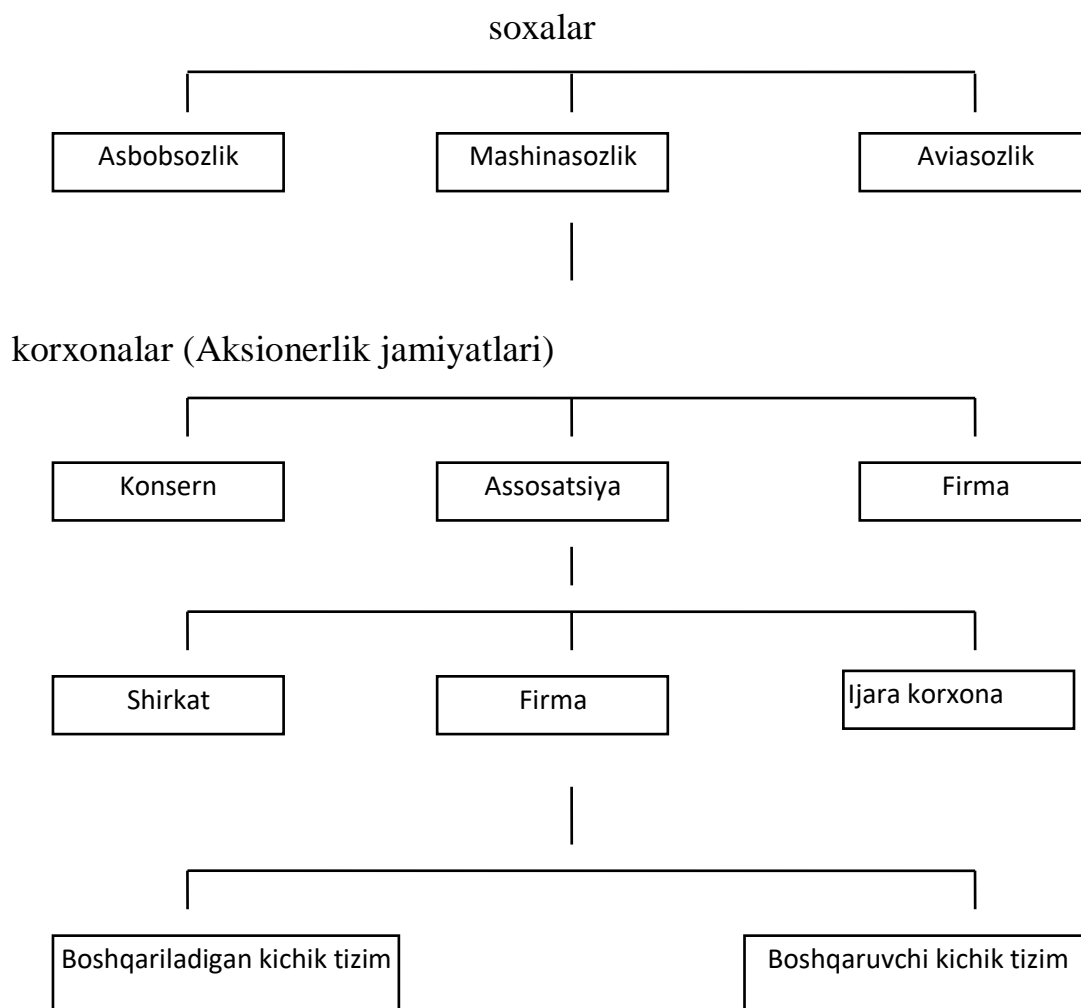
Menejmentda tizimli yondashuv.

Menejmentda tizimli yondashuv avvalo boshqaruv obekti murakkab ijtimoiy-iqtisodiy, o'zgaruvchan tizim, ichki tartib va o'zaro aloqaga bir butun yaxlitlikni tashkil etuvchi unsurlar yigindisi sifatida urganilishini ifodalaydi. Tizim yondashuvi boshqariladigan obyektning barcha tarkibiy qismlari uzviy amal qilishini ta'minlaydi, bir tomonlama yondashuvni inkor etadi, tizimning turli unsurlari urtasida nomutanosiblik va qarama-karkiliklarni bartaraf etishga yordam beradi va shu sababli faqat boshqaruv obyektiga nisbatan emas, balki boshqaruvning o'ziga nisbatan xam amalga oshirilishi kerak.

Murakkab ijtimoiy-iqtisodiy tizimni urganish jarayonida menejmentda tizimli yondashuv mohiyati asosan quyidagilardan iborat:

- boshqaruv maksadlarini yaratish;
- qo'yilgan maksadlarni amalga oshirishdan eng kam xarajat qilib, eng katta samaraga ega bo'lish;
- maksad, usul va va ularga erishish vositalariga miqdoran baxo berish va faoliyatning rejalashtirilgan natijalariga ega bo'lishning barcha imkoniyatlarini baxolash.

Xar bir murakkab tizim yirik tizim unsuri sifatida o'rganiladi, uning bu yirik tizim boshqa unsurlari bilan o'zaro ta'siri va aloqasi taxlil etiladi. Nisbatan mustaqil (aloxida) tizim urganilganda uni unsurlar quyi tartibdagi kichik tizimga ajratiladi xamda bu unsurlarning o'zaro aloqa va ta'siri tatkik qilinadi. Masalan, agartxalq xo'jaligini o'rganiladigan bo'lsa, u bir tomondan yirik tizim sifatida, boshqa tomondan xalq xo'jaligi tarmoqlari unsurlari (sanoat, qishloq xo'jaligi, transport, kurilish va x.k.) yigindisi sifatida taxlil qilinishi mumkin. Sanoat xalq xo'jaligi tizimining unsuri sifatida xamda kichik tarmoqlar, soxalar, ishlab chiqarishbirlashmalari, korxonalar birikmasi sifatida, korxonona esa xam assosasiya, aksionerlik jamiyatlari, firma, birlashmalar unsuri sifatida, xam sex, bo'linma, brigadalar majmui sifatida urganish mumkin.

Menejmentda tizimli yondashuv ko'plab muammolarni samarali xal etish uchun asos bo'lib xizmat kiladi. Uni qo'llash maksadlarni aniq bayon qilish, vazifalar kulami va bajarilishi lozim bo'lgan ish xususiyatlari xaqida tasavvurga ega bo'lish, tizim doirasida buysunush tartibini o'rnatish, qaror qabul qilish va uni bajarish borasida majburiyat va javobgarlikni taksimlash imkonini beradi.

Tizimli yondashuvning asosiy vazifasi butun tizim amal qilish samaradorligini oshirishdan iboratdir.

Tizimli yondashuvni qo'llash umuman vaziyatga baxo berish barcha xolat va okibatlarini xisobga olgan xolda boshqaruv qarorlari qabul qiluvchi xar bir raxbar uchun zarurdir. Boshqaruvda tizimli yondashuvni qo'llash raxbardan mantiqiy fikr yuritishni ya'ni, xar bir qarorga kelish va asoslash jarayonida tizimning umumiy maksadini aniqlash va barcha kichik tizimlar faoliyatini bu maksadga erishishga yunaltirishni talab etadi. Bunda xar bir tizim undan yirikrok tizimning tarkibiy qismi sifatida o'rganiladi, uni rivojlantirishning umumiy maksadi ushbu yirik tizim rivojlanishi maksadi bilan muvofiqlashtiriladi.

Tizimli yondashuvda vazifalar tashkilotga moslashtirilmmaydi, aksincha tashkilot qo'yilgan maksadlar va ularni xal etish usullariga muvofiq xolda tashkil etiladi yoki qayta to'ziladi.

Kibernetika va unga bog'liq ravishda maksadlarni va boshqaruv qarorlarini aniqlash, ishlab chiqarish, teqshirish, tadbik etish, matematik usul va EXMni qo'llash tizimli yondashuvning muxim unsurlaridan biriga aylanib koldi. Model so'zlar vositasida, formulalar yordamida bayon qilinishi, chizma bilan ifodalanishi, EXM yordamida tizimni amalda tushunish, yangi, ilgari noma'lum bo'lgan xaqiqatni topishga yunaltiriladi.

Bilimlarning xozirgi darajasi murakkab tizim bo'lgan iqtisodiyotni boshqarishda chiziqli va dinamik dasturlash, yoppasiga xizmat ko'rsatish, uyinlar nazariyasini qo'llash, statistik ma'lumotlarni urganish jarayonida xar tomonlama korrelyasiya usulidan foydalanish imkonini beradi.

Tizimli yondashuvning kompyuterlarni qo'llash natijasida rivojlanishi ma'lumotlarning aniqlashtirilgan, kengaygan bazasidan samarali foydalanish

imkonini beradi va o'z navbatida axborot yigish va uni qayta ishlashni talab etadi. Iqtisodiyot tarkibi o'zgarishi xaqida ilmiy asoslangan, aniq axborotga ega bulmay turib, uning samaradorligini oshirish yo'llarini aniqlab bulmaydi.

Shunday qilib, respublika iqtisodiyotiga o'zaro bog'liq jarayonlar tizimi sifatida karash mumkin. Qandaydir bir jarayon natijasida ma'lum maxsulot yaratiladi va bu ma'lum xarajatlar yigindisi bilan bog'liqdir.

Ikki jarayon urtasida to'g'ridan-to'g'ri bog'liqlik mavjud bo'lib, bunda bir jarayon maxsuloti bo'lgan kumir elektroenergetika uchun resursdir. Bunday aloqalar tarmogi bir-biriga bog'liq unsurlar tizimini tashkil etadi.

Menejmentda vaziyatli yondashuv.

Boshqaruv vazifalarini bajarishda korxonalar va tarmoqlar urtasida vaziyat o'zgarishlari deb ataladigan farqlarga e'tibor berish lozim. Ular ikki xil bo'ladi: tashqi va ichki. Ichki o'zgarishlar aniq korxonalar, tarmoqlar tavsiflaydi. Ichki muxitga korxonalar maksadlari, resurslari, kattaligi, vertikal va gorizontal mexnat taksimoti va x.k. kiradi. Korxonalar urtasidagi ichki farqlari binolar urtasidagi farkka uxshaydi. Masalan, binolar arxitekturasini, materialini, kattaligini bilan fark qilib. Bu fark natijasida ularning biri klub, boshqasi kishilar yashaydigan uy bo'lishi mumkin. Xuddi shunday tarzda korxonalarining ichki farqlari ularning vazifalarini belgilaydi. Bu o'zgarishlarni ma'lum darajada nazorat qilish mumkin va ular boshqaruv qarorlari natijasida vujudga keladi. Raxbariyat tomonidan ichki o'zgarishlar borasida qabul qilinadigan qarorlar qanchalik samarali va unumdor faoliyat yuritishni belgilaydi.

Korxonalar kattaligi ichki farqlar korxonalarini boshqarishga qanday ta'sir etishning yorqin namoyon kiladi. Yirik aksionerlar jamiyatini boshqarish bilan kichik korxonalar, dukonlarni boshqarish urtasida katta fark mavjud. Korxonalar qancha katta bo'lsa, ularni boshqarish xam shunchalik kiyin bo'ladi.

Tashqi o'zgarishlar korxonalaridan tashqaridagi muxit omillaridir. Ular qatoriga yirik rakobatchi korxonalar texnika va texnologiyani olish manbaalari, ijtimoiy omillar, davlat boshqaruvi kiradi. Tashqi muxit, tashqi o'zgarishlar korxonalar

faoliyatiga turlicha ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli boshqaruv qarorlarini qabul qilishda vaziyatni xisobga olish zarur. Kaysi o'zgarishlar korxonaga muvaffaqiyatiga kuchliroq ta'sir qilishini ko'rsatish yetarli emas. Turli tuman vaziyat ko'rsatkichlari va boshqarish jarayonining barcha vazifalari o'zaro bog'liq, xamda ularni bir-biridan ajratib ko'rib chiqish mumkin emasligi ma'lum kiyinchiliklarga olib keladi. Suvga tashlangan tosh butun kul buylab tarqaluvich tulkinlarni xosil kilgani kabi, biror muxim omilning o'zgarishi butun korxonaga faoliyatida aks etadi.

Korxonaga faoliyatini samaradorligiga ko'plab xam ichki xam tashqi omillar ta'sir etishi sababli uni boshqarishning eng yaxshi usuli aniq vaziyatni xisobga olgan holda belgilanadi. Shu vaziyatga eng mos bo'lgan usul eng samarali usul bo'ladi. Shu sababli muvaffaqiyatli boshqaruv integratsiya qilingan yondashuvni talab etadi.

Vaziyat yondashuvi bilan uzviy bog'liq tizimli yondashuvda turli xususiy yondashuvlar, boshqaruv vazifalari uzviy bog'liq bo'lib, korxonaga qator o'zaro bog'liq kichik tizimdan iborat tizim sifatida o'rganiladi; tizim nazariyasi raxbarlarga tizimning aloxida qismlari urtasidagi tizim va uni urab turgan muxit urtasidagi bog'liqlikni tushunishga imkon beradi. Vaziyat yondashuvi tizim nazaryasini amalda qo'llashni korxonaga ta'sir etuvchi asosiy ichki va tashqi o'zgarishlarni aniqlash yo'li bilan kengaytiriladi, qo'yilgan maksadga erishish uchun boshqaruvning aniq usullarini aniq vaziyat bilan boglab amalga oshirish imkonini beradi.

Xulosa

Korxonada faoliyati samaradorligiga ko'plab xam ichki xam tashqi omillar ta'sir etishi sababli uni boshqarishning eng yaxshi usuli aniq vaziyatni xisobga olgan xolda belgilanadi. Shu vaziyatga eng mos bo'lgan usul eng samarali usul bo'ladi. Shu sababli muvaffaqiyatli boshqaruv integrasiya qilingan yondashuvni talab etadi.

Adabiyotlar:

1. *O‘zbekiston Respublikasi Konstitusiyasi.*-T.: O‘zbekiston, 2009. – 40 b.
2. *O‘zbekiston Respublikasining 2003 yil 11 dekabrdaagi “Xususiy korxonalar to‘g‘risida”gi Qonuni.* -O‘zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to‘plami. № 3 - T.: Adolat, 2004. – 7-9 b.
3. *“Monopoliyaga qarshi ishlarni tartibga solish va raqobatni rivojlantirish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida” : O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2010 yil 26 fevraldagi PF-4191-son Farmoni // O‘zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to‘plami – 9 son – 2010- 9 mart.*
4. *“Barkamol avlod yili” davlat dasturini ishlab chiqish va amalga oshirish bo‘yicha tashkiliy chora-tadbirlari to‘g‘risida: O‘zR Prezidentining Farmoyishi. 2009 yil 9 dekabr //Xalq so‘zi. -2009. - № 238. – mo dekabr. – 1 b.*
5. *O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining ”Bozor islohotlarini chuqurlashtirish va iqtisodiyotni yanada erkinlashtirish sohasidagi ustuvor yo‘nalishlar amalga oshirilishini jadallashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risidagi” Farmoni// Xalq so‘zi, 2005 , 15 iyun.*
6. *O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Tadbirkorlik subyektlari tomonidan taqdim etiladigan xisobot tizimini takomillashtirish va uni noqonuniy talab etganlik uchun javobgarlikni kuchaytirish to‘g‘risida” Farmoni// Xalq so‘zi, 2005,15 iyun.*
- 8.*O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining O‘zbekiston Respublikasi, Prezidentining “Aholi bandligini oshirish hamda mehnat va axolini ijtimoiy muxofaza qilish organlari faoliyatini takomillashtirish chora- tadbirlari to‘g‘risida” 2007 yil 6apreldagi PK-616 sonli qarolrni amalga oshirish chora-tadbirlari haqida”gi qarori O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlis palatalarining Axborotnomasi, 2007, №5*